

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wniosku dotyczącego decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia programu „Obywatele dla Europy” na rzecz promowania aktywnego obywatelstwa europejskiego na okres od 2007 do 2013 r.

COM (2005) 116 wersja ostateczna — 2005/0041 (COD)

(2006/C 28/06)

Dnia 11 maja 2005 r. Rada, działając na podstawie art. 151, 305, 251 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wspomnianej powyżej.

Sekcja ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa, odpowiedzialna za przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię dnia 5 października 2005 r. Sprawozdawcą był **Daniel LE SCORNET**.

Na 421. sesji plenarnej w dniach 26 — 27 października 2005 r. (posiedzenie z dnia 26 października 2005 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 125 głosami za, przy 6 głosach wstrzymujących się przyjął następującą opinię:

1. Wprowadzenie

1.1 Program niniejszy ma na celu wspieranie współpracy między obywatelami i ich organizacjami z różnych krajów, umożliwiając spotkania, wspólne działania i kształtowanie własnych poglądów w kontekście europejskim, który wykracza poza wizje narodowe, w poszanowaniu dla ich różnorodności. Wzajemne zrozumienie, solidarność i poczucie przynależności do Europy mają fundamentalne znaczenie dla zaangażowania obywateli.

1.2 Proponowany program zapewnia ciągłość obecnego programu na rzecz udziału społeczeństwa obywatelskiego i stwarza możliwości nowych działań, jednocześnie zapewniając pewien stopień elastyczności, który pozwoli na dostosowanie się do przyszłego rozwoju sytuacji.

1.3 Ogólnym celem programu, którego dotyczy wniosek, jest przyczynienie się do, cytując treść wniosku:

- stworzenia obywatelom możliwości współpracy i udziału w tworzeniu Europy, która byłaby im coraz bliższa, zjednoczona w swojej różnorodności kulturowej i wzbogacona przez nią;
- tworzenia tożsamości europejskiej w oparciu o uznane wspólne wartości, historię i kulturę;
- poprawę wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy w duchu poszanowania i uznania różnorodności przyczyniając się do rozwoju dialogu międzykulturowego.

1.4 Biorąc pod uwagę obecną sytuację oraz wyżej określone potrzeby, najbardziej odpowiednimi szczegółowymi celami, które powinny być realizowane na poziomie ponadnarodowym są:

- umożliwienie zbliżenia na poziomie indywidualnym społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości, wyciągnięcia wniosków z historii oraz budowania przyszłości;
- wspieranie działań, debat i refleksji związanych z obywatelstwem europejskim poprzez współpracę organizacji społeczeństwa obywatelskiego na poziomie europejskim;
- sprecyzowanie idei Europy dla jej obywateli poprzez wspieranie i waloryzowanie europejskich wartości i osiągnięć, przy równoczesnym zachowaniu pamięci o przeszłości Europy;

— wspieranie zrównoważonej integracji obywateli i organizacji społeczeństwa obywatelskiego ze wszystkich Państw Członkowskich, co przyczyni się do dialogu międzykulturowego i ukaże zarówno różnorodność, jak i jedność Europy, ze szczególnym uwzględnieniem działań z udziałem Państw Członkowskich, które niedawno przystąpiły do Unii Europejskiej.

1.5 Do osiągnięcia tych celów dąży się poprzez następujące trzy typy działań: Działanie 1: Aktywni obywatele dla Europy (projekty miast partnerskich, projekty obywatelskie i środki wsparcia); Działanie 2: Aktywne społeczeństwo obywatelskie w Europie (strukturalne wsparcie dla organizacji badających europejską politykę publiczną, strukturalne wsparcie dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego na poziomie europejskim, wsparcie dla projektów inicjowanych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego; Działanie 3: Razem dla Europy (wydarzenia medialne, badania, narzędzia informacji i rozpowszechniania).

2. Kontekst wniosku

2.1 Komisja proponuje podnieść kwestię rozwoju obywatelstwa europejskiego do rangi podstawowego priorytetu w działaniach Unii⁽¹⁾. To „nadanie rangi podstawowego priorytetu” wydaje się EKES-owi nie tylko sprawą słuszną, lecz również pilną o znaczeniu decydującym dla dalszej integracji europejskiej. Niska frekwencja podczas ostatnich wyborów do Parlamentu Europejskiego, o której wspomina uzasadnienie programu, nie jest jedynym czynnikiem wskazującym na pilność tej sprawy. Kolejne metamorfozy europejskiego Traktatu konstytucyjnego wskazują, że brak zaangażowania i uczestnictwa obywateli europejskich w proces integracji europejskiej pociąga za sobą nieufność wobec instytucji unijnych i może prowadzić do braku akceptacji dla integracji.

2.2 Sytuacja ta jest wspólna, naturalnie w różnym stopniu, dla wszystkich państw członkowskich i dotyczy lub będzie dotyczyć państw kandydujących. Z tego punktu widzenia, pozytywnym jest fakt, że program w równym stopniu kierowany jest do państw członkowskich i kandydujących.

(1) Komunikat zatytułowany „Budowanie naszej wspólnej przyszłości. Wyzwania polityczne i środki budżetowe rozszerzonej Unii Europejskiej w latach 2007 - 2013” (COM (2004) 101 z 10.02.2004)

2.3 Ów niski poziom przyswojenia sobie istniejących już obecnie realiów integracji europejskiej, choć nie wyraża się tak samo w każdym kraju, ze względu na różne sposoby ratyfikacji wybrane w każdym państwie i choć zjawisko to nie występuje wszędzie w jednakowym natężeniu, wydaje się dotyczyć w różnym stopniu wszystkich Państw Członkowskich.

2.4 Nawet jeśli debata europejska ma miejsce — i jest ona bardzo intensywna i bezprecedensowa, jak na przykład w krajach, które zechciały i mogły wybrać ratyfikację Traktatu konstytucyjnego drogą referendum — debata ta dotyczy raczej tożsamości narodowej i obywatelstwa własnego kraju (oraz ich ochrony, i to często w perspektywie obronnej czy wręcz „nacionalistycznej”) niż rzeczywistego dorobku wspólnotowego, zdobyty jaką jest Traktat konstytucyjny, szczególnie w odniesieniu do polityki socjalnej (temat słusznie uważany za główny wykładnik obywatelstwa), polityk demokratycznych (obciążonych niemal powszechnymi i najczęściej bezpodstawnymi zarzutami Europy a-demokratycznej, technokratycznej, niemal celowo odsuwającej obywateli od udziału w podejmowaniu decyzji).

2.5 Choć program obejmuje lata 2007 — 2013 i wybiega więc poza okres, kiedy wszystkie Państwa Członkowskie przejdą już przez taką czy inną procedurę ratyfikacyjną Traktatu konstytucyjnego, propozycja ta, dyskusja na jej temat oraz jej przyjęcie w obecnym kontekście, natychmiast wywrą wpływ na centralną kwestię obywatelstwa europejskiego, takim jakim nam ono jest „tu i teraz”. Tymczasem program obejmujący lata 2007/2013 w zbyt wielkim stopniu kopiuje decyzję Rady z roku 2004⁽²⁾. Przyznane mu są niewielkie środki, a metody, za którymi się opowiada, choć sprawdzone, nie wnoszą innowacji w wystarczającym stopniu w obliczu wyzwań, które dziś stawiane są w jeszcze wyraźniejszy sposób. Tymczasem problem występuje już obecnie, a rodzące się dziś dzieci będą miały w 2013 roku 8 lat i mentalność tych przyszłych obywateli Europy będzie już w swym zarysie częściowo ukształtowana.

2.6 EKES jest przekonany, że obecny kontekst oraz przeprowadzona w nim debata nad nowym programem „Obywatele dla Europy” na okres od 2007 do 2013 r. paradoksalnie sprzyjają postawieniu wreszcie ważnych pytań odnośnie obywatelstwa europejskiego. Mając na celu przekroczenie ram nieco konwencjonalnych wystąpień na temat jedności w różnorodności, w których, jeśli nie zachowa się uwagi, podkreślana jest jedynie różnorodność, a wręcz heterogeniczność. Popiera więc on wniosek, by przedłużyć program na okres od 2004 do 2006 r., nie czekając nawet na zewnętrzne sprawozdanie oceniające przewidziane najpóźniej na koniec 2006 r. (ważność oceny zostaje utrzymana). EKES pragnie odegrać istotną rolę scalającą w nadawaniu znaczenia temu programowi. Wyobraża sobie również, że taki program powinien zapewnić ciągłość z realizowanym w tym samym momencie programem uczestnictwa obywatelskiego, choć w dużym stopniu podziela surowe krytyki braku ambicji, jakie Parlament Europejski i niektóre organizacje społeczeństwa obywatelskiego wysunęły pod adresem bieżącego programu. Jego propozycje zmierzają więc

do tego, by program na okres od 2007 do 2013 r. nie był tylko przeróbką obecnego programu.

2.7 Jest oczywiste, że niniejszy program nie obejmuje całości problematyki obywatelstwa europejskiego, zważywszy na nadzwyczaj skromne środki do jego dyspozycji, nieproporcjonalne do tego, co sugeruje wielość jego celów i dziedzin, jakie obejmuje. Tymczasem jest on jej głównym ogniwem, gdyż „aktywne obywatelstwo europejskie” określane jest jako zdolność obywateli do organizowania się w sposób autonomiczny, by podjąć się odpowiedzialności i skorzystać z uprawnień w odniesieniu do polityk publicznych w celu ochrony i zapewnienia rozwoju dóbr publicznych⁽³⁾. Wobec tego EKES stanowczo wnosi o ustalenie nienaruszalności przyznanego budżetu (235 mln euro na 7 lat!) bez względu na ostateczne postanowienia wynikłe z dyskusji na temat perspektyw finansowych Unii Europejskiej.

2.8 Jeśli kontekst będzie wymagał przeskoku jakościowego, EKES również się do tego przychyliła. W tej perspektywie EKES pragnęłyby, żeby przyspieszyć badanie kontekstowe obecnego poczucia przynależności obywateli do Unii Europejskiej, bądź też choćby stworzenie wspólnej bazy przeprowadzonych już badań umożliwiającej wystawienie wystarczająco dogłębnej diagnozy.

2.9 Stwierdzenie, że „obywatele Europy odnoszą się z pewnym dystansem do instytucji europejskich i z trudnością identyfikują się z procesem integracji europejskiej⁽⁴⁾” w oczach EKES-u wydaje się być paradoksalnym efektem, z jednej strony nieznaności i niezrozumienia rzeczywistych „artykulacji mechanizmu” wspólnotowego, jego własnej logiki, niezaprzeczalnej tendencji do zamykania się w swym własnym kręgu czy to z przyczyn nacionalistycznych, czy też w odruchu obronnym, co jest skutkiem występowania różnych niebezpieczeństw oraz obiektywnych lub subiektywnych obaw mających swe źródło w globalizacji, a z drugiej strony — braku uznania obywatelstwa europejskiego w jego obecnym kształcie, a zwłaszcza w jego przejawach najbardziej aktywnych i najlepiej zorganizowanych.

2.10 Z tego punktu widzenia można byłoby wnosić, że znaczne przybliżenie, różnorakie możliwości przemieszczania się (nawet jeśli mobilność ta jest niewystarczająca w porównaniu z możliwościami jakie oferuje integracja europejska), fizyczne i materialne zniesienie granic, wspólna waluta, jednolity rynek, są nie dość często wymieniane: „wspólna tożsamość Europejczyków nie jest dostrzegana, gdyż nie jest nazwana”⁽⁵⁾. Tymczasem, a jest to tym bardziej widoczne w spojrzeniu na Europę z zewnątrz, podczas podróży czy życia poza jej granicami, „European way of life” jest rozpoznawalny wszędzie, atrakcyjny dla wszystkich.

2.11 Obecny powrót do zacieśnionego poczucia tożsamości narodowej nie może przesłaniać zaawansowanego już poziomu spójności i jakości życia europejskiego, istniejących form demokracji i uczestnictwa. Bardziej ambitny program „aktywnego obywatelstwa europejskiego” może osłabić, złagodzić, przekształcić owe zacieśnione poglądy.

⁽²⁾ Manuale di Cittadinanza Attiva, Giovanni Moro, Carocci Editore, 1998.

⁽⁴⁾ Wstęp do COM(2005) 116 wersja ostateczna.

⁽⁵⁾ Sondaż 2005 TNS-Sofres przeprowadzony w 10 państwach obejmujący 85 % ludności 25 Państw Członkowskich na temat wspólnych wartości Europejczyków.

2.12 Tak czy inaczej, i to bez względu na trudności, bądź wręcz chwilowe zastoje, jakie mogą wystąpić w czasie obecnych debat nad ratyfikacją Traktatu konstytucyjnego oraz oczywiście burzliwy okres, jaki potem nastąpi w procesie integracji europejskiej, EKES uważa, że sytuacja jest nadzwyczaj korzystna dla podniesienia problematyki czynnego obywatelstwa europejskiego. Odnośny program na okres 2007 — 2013 r. musi zostać zanalizowany i jeśli to możliwe pogłębiony, szczególnie uwzględniając kontekst, w którym obywatele, bez względu na ich opinie, ponownie zainteresują się Europą, możliwością bezpośredniego, czy za pośrednictwem organizacji celowo przez nich ku temu powołanych, wywierania przez nich wpływu na europejski proces decyzyjny.

2.13 EKES proponuje więc zorganizować otwarte sympozjum, które pozwoli całościowo omówić problematykę obywatelstwa europejskiego w tym nowym kontekście, dogłębnie przemyśleć to pojęcie, a nie ograniczyć się do udzielenia osobno odpowiedzi w wielu różnych programach, nie dość czytelnych i niezbyt skutecznych. EKES mógłby podjąć się zorganizowania takiego sympozjum. Cieszy go fakt, że Komisja pozytywnie wyraża się o takiej inicjatywie (6).

3. Uwagi ogólne

3.1 EKES, europejska instytucja zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, wpisana w traktaty na równi z innymi instytucjami europejskimi — mimo iż docenia, że przedstawiono jej do zaopiniowania taki program — bez formalnego wymogu — sądzi, że propozycja przedstawiona Radzie i Parlamentowi Europejskiemu mogłaby zyskać więcej, jeśli zostałaby przedstawiona Komitetowi jeszcze wcześniej. Rzeczywiście program ten był przedmiotem szerokiej konsultacji w sieci od grudnia 2004 do lutego 2005 r. (około tysiąca odpowiedzi) i forum konsultacyjnego (zebrało się 350 uczestników) 3 — 4 lutego 2005 r. Jednak korzystanie w większym zakresie z roli EKES-u jako organu konsultacyjnego pierwszej instancji, a nie tylko wydającego „opinie ex ante” mogłoby stanowić jeden ze sposobów przeciwdziałania wielu przyczynom rezerwy, z jaką obywatele europejscy odnoszą się do możliwości, poprzez organizacje lub też indywidualnie, rzeczywistego wpływania na decyzje Unii.

3.2 EKES żałuje, że program odnoszący się do trzech typów rozwiązań, jakie proponuje Komisja w kwestii rezerwy obywateli wobec instytucji europejskich, nie pozwala na całościowe ujęcie problematyki. Choć EKES przywiązany jest do metody szeregowania rozwiązań ze względu na tematykę i sugeruje, aby te trzy typy rozwiązań zostały również zebrane w programie zbiorczym. Program zbiorczy pozwoliłby na ujęcie wszystkich elementów problematyki, na pracę nad ich wspólnymi celami, ich spójnością i komplementarnością.

3.3 Informowanie obywateli na temat instytucji europejskich, polityka komunikowania o kwestiach europejskich, świadomość praw jakie wypływają z posiadania obywatelstwa europejskiego i poczucie przynależności, tożsamość europejska, wszystkie te zagadnienia stanowią całość. Tymczasem o ile program przedstawiony przez Komisję wspomina

o komplementarności wobec innych programów i instrumentów wspólnotowych, brak mu jasności w tej podstawowej kwestii i nic nie mówi o sposobie, w jaki można by zapewnić spójność celów i działań. Nieodpowiednie rozgraniczenie tych trzech zagadnień nie będzie sprzyjało odwróceniu niekorzystnej tendencji charakteryzującej obecnie poczucie przynależności czy tożsamości europejskiej.

3.4 EKES chciałby mieć pewność, że obecny program będzie jednocześnie ożywiającym bodźcem do zorganizowania kampanii informowania i komunikowania na temat instytucji europejskich i praw obywateli europejskich. Informacja ta powinna dotyczyć też istnienia i roli EKES-u, co nie jest dostatecznie uwypuklane w komunikatach europejskich rozpowszechnianych przez inne instytucje europejskie. Sam EKES powinien ponownie zastanowić się nad swoją strategią informacyjną, niedostateczną w porównaniu z rolą, jaką pragnie on odegrać jako instytucja *par excellence* do tego powołana, w kształtowaniu się aktywnego obywatelstwa europejskiego.

3.5 Choć przedstawiony program zdaje się przedstawiać prawidłową ocenę dystansu obywateli wobec instytucji europejskich i ich trudności w znalezieniu sobie miejsca w procesie integracji europejskiej, nie zdaje się on wyciągać z tego wszystkich wniosków. Widać to już w zastosowaniu słów i wyrażań, podczas gdy wiadomo, że wybór nazwy dla tego kryzysu tożsamości, udziału, może odegrać ważną rolę w procesie przezwycięzania go. Wydaje się mało prawdopodobne, żeby można było przedstawić program, dysponujący skromnymi środkami w porównaniu do jego wyzwań, który pozwoli „przyznać obywatelom główne miejsce” w integracji europejskiej. Kto w to uwierzy? Tak samo, poza znacznymi zmianami jak np. przygotowanie projektów wieloletnich, wspólne opracowanie i wymiana doświadczeń, rozszerzenie kręgu partnerów projektów, zmniejszenie ograniczeń wobec beneficjentów, wspieranie imprez na dużą skalę, szczególnie w kontekście dialogu międzykulturowego, trudno jest dopatrzeć się decydujących innowacji, które mogłyby przyczynić się do rzeczywistej zmiany w obecnym układzie, wzięwszy pod uwagę o jaką stawkę toczy się gra (prawidłowo ocenioną w uzasadnieniu programu).

3.6 Odnosi się ogólne wrażenie nadmiernej ciągłości wobec programu na okres 2004 — 2006 r. Należałoby zaniechać udzielania wsparcia strukturalnego ponownie przyznanego pewnej liczbie organizacji, wyraźnie określonych w programie jako organizacje realizujące *a priori* cele zgodne z europejskim interesem ogólnym i zastąpić je procedurą nieograniczoną w dostępie do funduszy, opartą na jasnych i przejrzystych kryteriach. Samo pojęcie „ogólnego interesu europejskiego” powinno zostać uściślone, by można było się nim posługiwać.

3.7 EKES jest całkowicie świadomy faktu, że program ten jest szczególnie otwarty na stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, które nie korzystają w takim stopniu jak inne organizacje społeczeństwa obywatelskiego, a zwłaszcza partnerzy społeczni, z dostępu do innych programów i sposobów pozwalających w dużym stopniu uczestniczyć w propagowaniu aktywnego obywatelstwa europejskiego.

(6) Deklaracja Komisarza Jana Figla na posiedzeniu Sekcji SOC EKES-u 21 czerwca 2005 r.

Niemniej, w trosce o prawidłowe rozpoznanie woli wyrażanej przez partnerów społecznych i inne organizacje społeczeństwa obywatelskiego, towarzystwa wzajemnej pomocy, spółdzielnie do widocznej współpracy konkretnie na rzecz owego propagowania, program powinien być otwarty również dla nich, pod względem formalnym i praktycznym. Licząc się zarazem z tym, że w zamian, w innych pozycjach budżetowych, partnerzy społeczni będą musieli zwrócić większą uwagę na współistnienie ze stowarzyszeniami i organizacjami pozarządowymi.

3.8 EKES ponownie nalega, jak już to wielokrotnie czynił, na pilną konieczność określenia otwartego obywatelstwa europejskiego związanego ze specyficznymi prawami i dostępnego dla każdej osoby mieszkającej na stałe i legalnie lub od dłuższego czasu na terytorium Unii Europejskiej⁽⁷⁾. Włączenie do Traktatu konstytucyjnego Karty Praw Podstawowych oraz przystąpienie Unii Europejskiej do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności pociągają za sobą uznanie obywatelstwa, które można by nazwać „cywilnym”, względnie niezależnego od obywatelstwa krajowego państwa członkowskiego. Należałoby „zalegalizować” ten pierwszy krok w stronę obywatelstwa uczestniczącego dla wszystkich osób zamieszkujących w sposób trwały terytorium Unii Europejskiej, jeśli chcemy rzeczywiście ustanowić własną tożsamość, własne obywatelstwo europejskie. Jeżeli naprawdę nie chcemy, aby abstrakcyjne obywatelstwo europejskie nakładało się po prostu na obywatelstwo krajowe Państw Członkowskich.

3.9 Z punktu widzenia EKES-u wciąż jest, i nadal będzie, trudno dokonać postępów w tej podstawowej dziedzinie obywatelstwa europejskiego, jeśli stopniowo nie wypracujemy konkretnych jego przejawów, nie dających się sprowadzić do obywatelstwa krajowego. Bez określenia pewnej liczby obowiązków w powiązaniu z prawami wynikającymi z jednolitego i jednoczącego nas obywatelstwa europejskiego. Z tego powodu, niezastosowanie aktu prawnego, co może być zrozumiałe zważywszy na brak odpowiednich konkretnych przejawów tego konceptu, w celu promowania szerszego uczestnictwa obywateli, jest sporne jeśli zmierzamy, choćby stopniowo, w stronę ustanowienia praw i obowiązków wynikających z obywatelstwa europejskiego. EKES uważa, że należałoby dążyć do postępu w tych dziedzinach, bez względu na rodzaj konkretnego przejawu czy wybraną symbolikę: np., wykraczając poza wprowadzenie europejskiej służby cywilnej dla młodzieży, która już została zaproponowana przez Komisję, (z jednej strony osobisty, choćby minimalny, wkład do zasobów europejskich, nawet jeśli chodzi o trudny do podjęcia temat lub o wybory przedstawicieli ludności tego samego dnia we wszystkich państwach) wybory dotyczące wszystkich państw Unii.

4. Uwagi szczegółowe dotyczące programu działań

4.1 Działanie 1: Aktywni obywatele dla Europy

Oczywiście EKES popiera i zachęca do bliźniaczego partnerstwa miast o tyle, o ile przyczynia się ono do wzajemnego poznania i przemieszczania się obywateli w Europie. Trzeba jednak przyznać, że mobilność ta jest bardzo ograniczona. Jednym z priorytetów tego typu działania powinno być zachęcanie do angażowania się w oryginalne działania na szczeblu

lokalnym oraz wymiana tych doświadczeń w ramach programów twinningowych. Niejasne sformułowania tekstu w stosunku do projektów obywatelskich utrudniają jasne zrozumienie możliwości, jakie one stwarzają. Należałoby również zastanowić się nad faktem, że aż 40 % bardzo ograniczonego budżetu przeznaczają się na działania typu 1, a zwłaszcza na projekty miast partnerskich, podczas gdy instrument ten nie wydaje się najlepiej przystosowany do realizacji celów programu. Tym bardziej, że program ten w niewielkim stopniu zachęca do realizacji rozwiązań innowacyjnych w tej dziedzinie, zwłaszcza programów partnerskich „na trzy nogi”, w których dwa europejskie samorządy terytorialne wspólnie prowadzą działania w ramach rozwoju zrównoważonego z innymi społecznościami na świecie. Tymczasem innowacje tego typu oznaczają otwarcie się na świat, które można uznać za jedną z cech obywatelstwa europejskiego, szczególnie dla i poprzez młodzież. W każdym razie, w jakimkolwiek typie bliźniaczego partnerstwa miast, istotnym wydaje się informowanie obywateli o bezpośrednim wsparciu Unii Europejskiej dla tego typu promocji aktywnego obywatelstwa, wsparcia o którym nie wiedzą ci, których to dotyczy.

4.2 Działanie 2: Aktywne społeczeństwo obywatelskie w Europie

4.2.1 Zdaniem EKES-u ta część programu mogłaby zostać wyraźnie uwypuklona. Wspólne przedsięwzięcia i spotkania na poziomie ponadnarodowym są podstawą obywatelstwa europejskiego. EKES sądzi, że chcąc podkreślić aspekt solidarności i wzajemności, zwłaszcza w ramach działań wolontariackich, program powinien być powiązany z kwestią możliwości ostatecznego uregulowania sprawy statusu prawnego Europejskiego Stowarzyszenia, Europejskich Towarzystw Wspólnych Ubezpieczeń czy fundacji europejskich, choć nie jest ona jego częścią.

4.2.2 Zdaniem EKES-u i zgodnie z programem, umocnienie sieci europejskich jest tu elementem decydującym. Tym niemniej EKES ponownie podkreśla, że wszystkie sieci europejskie powinny mieć jednakową możliwość dostępu do tego wsparcia strukturalnego, a żadna organizacja nie powinna być finansowana *a priori*, nawet jeśli Komisja czuwa nad tym, by finansowanie nie było „automatyczne”, a odnosiło się do wartościowych projektów. Zresztą finansowanie projektów, nawet na niewielką skalę, jest kwestią o znaczeniu podstawowym, gdyż pozwala ono organizacjom krajowym i lokalnym, pozostającym w bezpośrednim kontakcie z obywatelami, na osiągnięcie wymiaru europejskiego i przyczynienie się do zmniejszenia dystansu dzielącego obywateli od instytucji europejskich. EKES wyraża skądinąd zadowolenie z faktu, że program ten pozwala, dotując niewielkie projekty, na pojawianie się inicjatyw ponadnarodowych autorstwa sieci krajowych, nawet jeśli nie obejmują one wszystkich państw członkowskich.

4.2.3 EKES z wielkim niepokojem odbiera wszelkie propozycje Komisji, takie jak DG ds. Sprawiedliwości, Wolności i Bezpieczeństwa⁽⁸⁾, które w imię bezpieczeństwa, w imię walki z terroryzmem, prowadzą do rzucania podejrzeń na ogół stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, jako że ze swojej

⁽⁷⁾ Opinia EKES-u w sprawie dostępu do obywatelstwa europejskiego („L'accès à la citoyenneté de l'Union européenne”) (Dz.U. C 208 z 3.9.2003, sprawozdawca: Luis Miguel PARIZA CASTAÑOS) i w sprawie komunikatu „Imigracja, integracja i zatrudnienie”. („Immigration, intégration et emploi”) (Dz.U.WE C 80 z 30.9.2004, sprawozdawca: Luis Miguel PARIZA CASTAÑOS).

⁽⁸⁾ Projekt zalecenia dla Państw Członkowskich odnośnie zachowania organizacji pozarządowych w celu wspierania dobrych praktyk w dziedzinie przejrzystości i sprawozdawczości, z 22 lipca 2005 r.

natury mogą być one podatne na przenikanie tego typu zjawisk do ich struktur. Efektem czego, w obliczu przeładowanych biurokratycznych przepisów, to na stowarzyszeniach spoczywać będzie ciężar dowodu w tej kwestii. Jeśli działanie to miałyby się skonkretyzować, prowadziłyby pod względem merytorycznym i ideowym w dokładnie przeciwną stronę niż omawiany program.

4.2.4 EKES uważa, że w tym celu i zgodnie z opinią Parlamentu Europejskiego, zarówno jemu jak i Komitetowi Regionów powinna zostać wyraźnie powierzona odpowiedzialność za koordynowanie działań konsultacyjnych z organizacjami społecznymi i samorządami terytorialnymi, za opracowanie syntez opinii i zadbanie o to, by zostały one przekazane innym instytucjom wspólnotowym, jak również za zapewnienie właściwego przekazywania informacji na wyższe szczeble. Należy zalecić, by Parlament Europejski konsultował się systematycznie i formalnie na ten temat z EKES-em i KR-em.

4.2.5 Cel partnerstwa formalnego⁽⁹⁾, a nie doraźnego, oparte go na równorzędności przy zachowaniu różnorodności funkcji, między Parlamentem i zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim, partnerstwa, któremu instytucje europejskie nadałyby odpowiednią strukturę, staje się elementem decydującym, tymczasem zamiar ten jest obecnie daleki od urzeczywistnienia, a wręcz nie jest nawet przedmiotem przemyśleń. Program na rzecz aktywnego obywatelstwa europejskiego powinien dążyć do wyeliminowania wszelkich śladów zhierarchizowanej wizji instancji europejskich, jako że kultura europejska jest również kulturą współudziału we władzy i funkcjach.

4.3 Działanie 3: Razem dla Europy

4.3.1 Zdaniem EKES-u podstawowym celem tego programu powinno być skupienie się na dialogu międzykulturowym i wewnątrz europejskim. Obecna debata na temat Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy ukazuje, że zbagatelizowano nieznaną wewnątrz europejskich różnic kulturowych, inercję stereotypów, antytetyczną czasem naturę podstawowych źródeł, szczególnie prawa i konstytucji, które określają wizję świata w każdym Państwie Członkowskim. Tak samo nie doceniono zbieżności sposobu życia, wartości, sposobu postrzegania świata, zapewnienia że pojęcie „homo europeus” wyraźnie odróżnia Europejczyka od wszystkich innych obywateli naszej planety. Ów „homo europeus” jest owocem rzeczywistego wdrożenia duchowego i moralnego dziedzictwa Unii Europejskiej, które opiera się na niepodzielnych i uniwersalnych wartościach godności ludzkiej, wolności, równości i solidarności; bazuje na zasadzie demokracji i państwa prawa. Umieszcza osobę ludzką w centrum swoich działań ustanawiając obywatelstwo UE i tworząc przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Należy więc intensywnie promować wydarzenia medialne, narzędzia informacji i rozpowszechniania, badania nie tylko nad rzeczywistą różnorodnością (a nie nad stereotypowymi różnicami), lecz również, a może przede wszystkim, nad ową „European way of life”. Kultura europejska nie opiera się jedynie na odziedziczonych wartościach, lecz jest owocem samej integracji europejskiej,

⁽⁹⁾ Parlament Europejski zaproponował ten typ partnerstwa w sprawozdaniu dotyczącym udziału obywateli i podmiotów społecznych w instytucjonalnym systemie Unii Europejskiej – 1996 r. sprawozdawca Philippe Herzog.

jednolitego rynku, wspólnej waluty, zjednoczenia Europy z samą sobą (po rozszerzeniu na kraje Europy Wschodniej). Jednak w trosce o to, by te wydarzenia medialne umacniały poczucie przynależności i tożsamości europejskiej, jest rzeczą podstawową, by obywatele i ich organizacje zostali włączeni w proces kształtowania i realizacji tego konceptu, albo wręcz, by byli jego pomysłodawcami, gdyż to właśnie oni są najlepiej w stanie określić podstawowe elementy i symbole składające się na tę tożsamość, która towarzyszy im w życiu codziennym.

4.3.2 Ze swej strony i w ramach swych kompetencji, EKES uważa, że jego wkład w promowanie wymiaru społecznego kultury, w organizowanie trwałego, dzięki odpowiednim instrumentom, sprawnego partnerstwa z Parlamentem Europejskim w tej dziedzinie, stanowi podstawowy warunek określenia i stałego kształtowania wspólnej tożsamości kulturowej obywatela Europy. Tożsamość kulturowa, której nie można osiągnąć jedynie poprzez zachowanie dziedzictwa kulturowego, często w o wiele mniejszym stopniu wspólnego niż chciałoby się to przyznać. Wspólne obywatelstwo europejskie ma wyraźny wymiar współczesny. Powstaje ono w wyniku decyzji coraz większego jednoczenia Państw Europy, całej Europy, poprzez trudną, choć zasadniczą kwestię dzielenia się swą suwerennością. Bo, jak to ujął Claude Lévi-Strauss „żyłem w epoce, kiedy tożsamość narodowa była jedyną możliwą do pomyślenia podstawą stosunków między państwami. Wiadomo do jakich katastrof to doprowadziło.” Kultura dzielenia się suwerennością, a nie porzucenie suwerenności, oto obecna, a zatem i przyszła kultura i tożsamość obywatela Europy.

5. Wnioski i propozycje

5.1 Kwestia obywatelstwa europejskiego jest sednem kryzysu, który powstał po odrzuceniu przez niektóre państwa europejskiego Traktatu konstytucyjnego. Przybliżenie instytucji europejskich obywatelom bardziej niż kiedykolwiek musi stać się centralnym zagadnieniem w działaniach i w polityce Komisji szczególnie poprzez promowanie aktywnego obywatelstwa europejskiego. Koniecznym jest więc dogłębne przemyślenie tego zagadnienia przez wszystkie podmioty tego sektora, zanim zostanie przyjęty nowy program na lata 2007 — 2013.

Okazją do takiej refleksji mogłoby być sympozjum opisane w punkcie 2.11 niniejszej opinii, którego organizacji mógłby się podjąć EKES.

5.2 Na jego forum można by otwarcie dyskutować o aktywnym obywatelstwie europejskim, określając prawa i obowiązki obywateli europejskich, różne od tych, które pociąga za sobą obywatelstwo państw członkowskich.

Należałoby umożliwić zanalizowanie definicji i sposobów korzystania z praw gospodarczych, społecznych, politycznych itp. oraz w odniesieniu do środowiska naturalnego właściwych aktywnemu obywatelstwu europejskiemu, zwłaszcza w kwestiach solidarności i bezpieczeństwa (natychmiast nasuwa się tu na myśl bezpieczeństwo cywilne), które następnie zostałyby przedłożone do przyjęcia we wspólnym europejskim głosowaniu powszechnym.

5.3 EKES uważa, że konkretyzacja europejskiego statutu Stowarzyszenia stanowi na obecnym stadium, mimo rzeczywistych trudności w jej osiągnięciu, palącą konieczność, jeśli pragniemy nadać aktywnemu obywatelstwu europejskiemu właściwe ramy wykraczające poza prosty i dyskusyjny, „bezpieściowy” kodeks postępowania.

5.4 W każdym razie, jakkolwiek byłby wynik negocjacji budżetu europejskiego, EKES domaga się, by budżet bieżącego programu był rzeczą świętą, jako że stanowi minimalną kwotę na rzecz kluczowego elementu rozwoju obywatelstwa europejskiego, którą Komisja słusznie podnosi do rangi „zasadniczego priorytetu” unijnych działań. Jednocześnie EKES proponuje nie ograniczać się do zapowiadzanego budżetu wynoszącego 0,55 euro na mieszkańca na sześć lat, lecz zgromadzić wszystkie możliwe synergie pomiędzy różnymi Dyrekcjami Generalnymi Komisji, by zebrać wspólne cele i środki przynależące do tej sprawy, która jako kwestia centralna o dużym znaczeniu dla przyszłości dotyczy wszystkich instytucji europejskich. Dlatego też polityka unijna dotycząca aktywnego obywatelstwa powinna zostać opracowana przez stały zespół międzyinstytucjonalny gromadzący przedstawicieli wszystkich Dyrekcji Generalnych Komisji zainteresowanych tą kwestią oraz wszystkich innych instytucji unijnych.

5.5 EKES sugeruje, by cykl nauczania podstawowego, a nie tylko programy związane z uczeniem się przez całe życie, stał się miejscem i chwilą, w których kształtuje się obywatelstwo europejskie poprzez nauczanie go i gdzie nie jest on jedynie poddawany zabiegom kosmetycznym (ubarwienie, nalepki, kaszkiety, imprezy itp.). Obywatelstwo nie dotyczy wyłącznie osób w aktywnych przedziałach wiekowych.

Również Komisja mogłaby zaproponować Państwom Członkowskim zapisanie w ich programach szkolnych modułu oraz określenie zakresu wiedzy o Unii Europejskiej oraz zagadnień dotyczących obywatelstwa europejskiego. Należałoby przewidzieć stworzenie programu typu „Erasmus” dla nauczania podstawowego dostosowanego do tej grupy wiekowej i wykraczającego poza tradycyjny model wymiany językowej.

Należy wykorzystać wszystkie możliwości, jakie stwarzają nowe technologie informacyjne i komunikacyjne, zwłaszcza dzięki informowaniu i nauczaniu w sposób interaktywny, poprzez zabawę i aktywne uczestnictwo (dla każdego nowego

nośnika tego typu można by powołać komisję oceniającą złożoną z psychologów) wykraczając poza charakter statyczny i mało atrakcyjny obecnych stron internetowych instytucji europejskich. Takie sugestie i propozycję są koherentne z programem Comenius, którego cele to:

- 1) pozwolić młodzieży i personelowi uczącemu lepiej zrozumieć różnorodność kulturową Europy i jej wartość;
- 2) pomóc młodzieży w zdobywaniu podstawowych życiowych umiejętności i kompetencji, które są konieczne do rozwoju osobowości, do przyszłej działalności zawodowej i do aktywnego obywatelstwa europejskiego.

5.6 W odniesieniu do poszczególnych działań należy promować równomiernie działania na wszystkich szczeblach, zwracając uwagę na to, by mikroprojekty, których podmiotami są obywatele i które przyczyniają się równocześnie do propagowania tożsamości europejskiej na poziomie lokalnym i krajowym, nie zostały wyeliminowane na korzyść poparcia udzielanego sieciom europejskim. Środki przyznawane różnym rodzajom działania należy rozdzielić jedynie według kryterium ich wpływu na aktywne obywatelstwo europejskie i na udział obywateli w procesie integracji europejskiej i w określaniu i wdrażaniu polityk Unii Europejskiej.

5.7 EKES pragnie z całą mocą poprzeć projekt Komisji zmierzający, na płaszczyźnie technicznej, do znacznego uproszczenia procedur w jednej dziedzinie (bezpośredni i aktywny udział samych obywateli), która w mniejszym niż gdzie indziej stopniu cierpi w wyniku napotykania na biurokratyczne przeszkody.

5.8 EKES jest przekonany, że „stworzenie” cech właściwych pojęciu obywatelstwa europejskiego, nie dających się sprowadzić do sumy obywatelstw narodowych (bez względu na to, czy dotyczyć one będą symboli, wymiaru gospodarczego, społeczno-politycznego, kulturalnego, prawnego) jest obecnie absolutnym priorytetem Unii Europejskiej, oraz że promowanie obywatelstwa aktywnego może znacznie się do tego przyczynić. Komitet jest gotów uczestniczyć w tym projekcie koordynując konsultacje z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i ułatwiając zrozumienie stanowiska i jego uwzględnienie przez inne instytucje europejskie.

Bruksela, 26 października 2005 r.

Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Anne-Marie SIGMUND